

СТРІЙ

№5, 2023

дослідження з історії одягу

Стрій – науково-популярний журнал, присвячений дослідженням з історії одягу. Журнал розміщує наукові та науково-популярні матеріали з історії одягу та уніформології, дослідження текстилю й аксесуарів цивільного та військового костюму, фалеристики та вексилології. Чільне місце у журналі посідають статті, присвячені проблемам практичної реконструкції як окремих предметів та технологій, так і цілісних комплексів одягу та спорядження.

Журнал виходить один раз на рік та розповсюджується в електронному вигляді безкоштовно.

Історичний стрій

Сергій Шаменков

Поясний одяг скіфів та сарматів 3

Сергій Шаменков

Шкіряні каптани з лосиною шкіри
у гардеробі української шляхти та козацької
старшини..... 33

Сергій Шаменков

Гвардійська рота Кардинала
«Gardes du Cardinal». Одяг і озброєння
у 20–30-ті рр. XVII ст. 37

Сергій Шаменков

Образи мешканців Гетьманщини
1740-х років зі збірки Фрідріха
Вільгельма Бергольца 47

Сергій Шаменков

Одяг підрозділів урядових військ Речі
Посполитої та загону шляхетсько-селянської
самооборони «Смоляки» в період діяльності
Олекси Довбуша та Василя Баярака 59

Уніформологія

Артем Папакін

Однострої польських парамілітарних
організацій Східної Галичини
(1910–1914 рр.) 75

Максим Ющенко

Петлиці Легіону УСС в 1914–1919 рр. 91

Спорядження

Володимир Прокопенко

Парні застібки-гачки в складі
сагайдачних та портупейних поясів
Східної Європи XVI–XVII ст. 103

Володимир Прокопенко, Владислав Безпалько

Перший погляд на ручні сталеві мусати
Східної Європи XVII–XVIII ст. 125

ISSN 2706-7203 (друкована версія), **ISSN 2706-7211** (електронна версія)

Редакційна колегія

Прокопенко В.М., к.х.н. (Київ)
Адаменко Д.В. (Київ)
Папакін А.Г., к.і.н. (Київ)
Сичевський С.В. (Київ)
Тоїчкін Д.В., к.і.н. (Київ)
Шаменков С.І. (Одеса)
Щибря В.В., к.і.н. (Київ)

Над випуском працювали

Головний редактор –
Прокопенко В.М.
Редактор – Папакін А.Г.
Технічний редактор та
дизайн – Безобчук О.В.
Перекладач –
Лісниченко О.І.

Зареєстровано Міністерством юстиції України

Свідоцтво про державну реєстрацію:
КВ № 23861-13701 Р від 19.04.2019

Адреса: Україна, 03058, а/с 9,
Прокопенко Володимир Михайлович
Сайт: <http://striy.org.ua/>
E-mail: email@striy.org.ua

Малюнок на обкладинці:

Скіф та сармат.
Малюнок Сергія Шаменкова

Журнал опубліковано за посиланням:
striy.org.ua/index.php/striy/issue/view/striy_5_2023

Striy. Historic Clothing Studies

Striy is a popular science journal on the research of the history of clothing. The journal publishes scientific and popular materials on the history of clothing and uniforms, studies on textiles and accessories for civil and military suits, phaleristics and vexillology. A major place in the journal will be allocated for articles on the issues of practical reconstruction of individual items and technologies, as well as comprehensive sets of clothing and equipment.

The journal is published once a year and distributed electronically free of charge.

Historical Clothing

Serhii Shamenkov

Waist clothing of Scythians and Sarmatians 3

Serhii Shamenkov

Leather kaftans (buff-coats) made of elk skin in the wardrobe of the Ukrainian nobility and Cossack officers 33

Serhii Shamenkov

Cardinal's Guard Company «Gardes du Cardinal». Clothing and equipment in 1620–1630s. 37

Serhii Shamenkov

Images of the Hetmanate residents in the 1740s from the collection of Friedrich Wilhelm Bergholz 47

Serhii Shamenkov

Clothing of the government troops of the Polish-Lithuanian Commonwealth and the “Smolacy” unit of noble and peasant self-defense during the period of activity of Oleksa Dovbush and Vasył Bayurak 59

Uniformology

Artem Papakin

Uniforms of Polish Paramilitary Organizations in Eastern Galicia (1910–1914) 75

Maksym Yushchenko

Collar patches of the Ukrainian Sich Riflemen in 1914–1919 91

Equipment

Volodymyr Prokopenko

Hook-and-bar belt buckle as part of sahajdak and sabre belts of Eastern Europe in the 16th–17th centuries 103

Volodymyr Prokopenko, Vladyslav Bezpalko

First glance on honing steels in Eastern Europe in 17th–18th centuries 125

ISSN 2706-7203 (print version), **ISSN 2706-7211** (online version)

Editorial Board

Prokopenko V.M., PhD (Kyiv)
Adamenko D.V. (Kyiv)
Papakin A.G., PhD (Kyiv)
Sychevs'kyj S.V. (Kyiv)
Toichkin D.V., PhD (Kyiv)
Shamenkov S.I. (Odesa)
Shchybria V.V., PhD (Kyiv)

Editorial Board of the Volume

Chief Editor – Prokopenko V.M.
Editor – Papakin A.G.
Technical Editor and Design – Bezobchuk O.V.
Translator – Lisnychenko O.I.

Registered Ministry of Justice of Ukraine

Certificate of registration:
KB № 23861-13701 P from 19.04.2019

Address: Ukraine, 03058, PO Box 9

Prokopenko Volodymyr

Site: <http://striy.org.ua>

E-mail: email@striy.org.ua

Drawing on the cover:

Scythian and Sarmatian.
Drawing by Serhii Shamenkov.

The journal published by the link:
striy.org.ua/index.php/striy/issue/view/striy_5_2023

Артем Папакін

Однострої польських парамілітарних організацій Східної Галичини (1910–1914 рр.)

Ключові слова: *парамілітарні організації, стрільці, дружини, однострій, кашкетний знак, Перша світова війна.*

У статті досліджено стрій чотирьох основних польських гімнастичних і парамілітарних товариств східної частини австро-угорського Королівства Галичини і Лодомерії: Сокільських дружин, Бартошових дружин, Стрілецького союзу та Польських стрілецьких дружин. Виявлено причини запровадження польового однострою, висвітлено основні відмінності між обмундируванням, спорядженням та відзнаками цих організацій, з'ясовано особливості використання одностроїв польських парамілітарних організацій після початку Першої світової війни.

Artem Papakin

Uniforms of Polish Paramilitary Organizations in Eastern Galicia (1910–1914)

Keywords: *paramilitary organizations, riflemen, squads, uniform, cap badge, First World War.*

The paper discusses clothing of four main Polish gymnastics and paramilitary societies of the Eastern part of the Kingdom of Galicia and Lodomeria: Falcon Squads, Bartosz Squads, Riflemen's Association and Polish Rifle Squads. The reasons for introduction of field uniforms are detected; the main differences between clothing, equipment and insignia of the societies are highlighted; the applying of Polish paramilitary societies' uniforms after the outbreak of the First World War is shown.

Папакін Артем Георгійович

Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії Центральної та Східної Європи Київського національного університету імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна.

Papakin Artem

PhD, Associate Professor of the Chair of History of Central and Eastern Europe, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.

e-mail: papakin@striy.org.ua

Напередодні Першої світової війни Королівство Галичини і Лодомерії – одна зі складових частин Австро-Угорщини – стало місцем створення і активного розвитку спортивних і парамілітарних товариств молоді. Тут виникли українські товариства «Сокіл», «Січ» і «Пласт», з середовища яких вийшли у 1914 р. на війну проти Росії Українські Січові стрільці. Паралельно з ними в Східній Галичині, яка розглядалася польським національним рухом частиною розділеної в XVIII ст. Речі Посполитої, розвивалися організації спортивного і військового спрямування для польської молоді. Після рішення австрійського Міністерства оборони від 6 травня 1909 р. про державну підтримку товариств, які навчають своїх членів стрільби, галицькі спортивні організації помітно милітаризувалися. Відповідно в них виникла потреба в одностроях для тренувань зі зброєю і стрільби, які також слугували б ознакою належності до цих товариств. Протягом 1910–1914 рр. ці організації стали осередками військового вишколу галицької молоді, що готувалася зі зброєю в руках як для захисту краю від наступу російської армії, так і для війни за визволення польських земель від російського панування.

За рівнем милітаризації польські товариства дещо випереджали в своєму розвитку подібні українські, що визнавали самі учасники цих подій. Один з організаторів львівської «Січі» Роман Дашкевич зазначав:

«Годі сказати, чи товчком до початків нашої військової організації був реферат Йосифа Пілсудського в «Повітовій січі», чи воєнна атмосфера від 1912 р. почавши, чи наслідування польських стрільців... Йосиф Пілсудський повів свою організацію ліпше від нас... Загал українського народу аж до моменту вибуху світової війни ставився до військового діла майже байдуже» (Сварник та Фелонюк 303–304).

Олена Степанів, тогочасна студентка і пізніша хорунжа Легіону Українських Січових стрільців, згадувала переддень Першої світової війни так:

«Тимчасом "Strzelec" і "Strzeleckie drużyny" ходили з крісами, які дістали від війська, на польові вправи, користали з військових стрільниць, переходили з співом в одностроях по вулицях

Львова, а ми мушили дивитися на це заздрим оком і скриватися». (Сварник та Фелонюк 41).

Попри різноманітність і чималу чисельність, польські парамілітарні організації Галичини залишаються практично невідомими українській історіографії, а їхні однострої – темною сторінкою української історії.

Гімнастичне товариство «Сокіл»

Найстаршою гімнастичною, а згодом і парамілітарною організацією поляків Галичини було Гімнастичне товариство «Сокіл» (Towarzystwo Gimnastyczne «Sokol»), що виникло у Львові вже у 1867 р. Станом на 1914 р. на території Східної та Західної Галичини налічувалося 260 товариств «Сокола», які об'єднували до 16 тисяч членів (Snorko 122; Wojtasik 25). Форма одягу членів товариства поділялася на урочисту, тренувальну і (з 1912) польову. Урочистий одяг складався з сокільської шапки, амарантової (кармазинової) сорочки, «костюшковської¹ чумарки» (жупана), пояса, чобіт, рукавичок і плаща (Snorko 122). Щоб підкреслити національну належність носія, сукняна шапка польських «соколів» мала ромбічний верх і кокарду з металевим знаком з пером сокола. Жупан з сукна сіро-піщаного кольору застібався на п'ять гудзиків, застібки були оздоблені тасьмою. Урочистий однострій доповнював шнур, що дозволяв носити жупан за одному плечі, накидати на плечі чи закидати за спину (Мал. 1 а–в) («Naczelnik związkowy»; «IV Zlot Sokolstwa w d. 28 i 29 czerwca»; «IV Zlot Sokolstwa Polskiego»). Такий одяг носили під час свят, зібрань та інших урочистих заходах самого товариства, але під час інших заходів «соколам» було заборонено використовувати урочистий однострій (Snorko 123).

У жовтні 1910 р. XVIII сокільський з'їзд у Львові прийняв рішення про запровадження поруч з гімнастичними вправами обов'язкового навчання стрільби і тренування зі зброєю (Snorko 214). Милітаризація Товариства йшла повільно, в ньому переважали старші віком члени, яких називали «червоносорочечниками» (Olszyna-Wilczyński 4). Через це молодь записувалася в інші парамілітарні організації, які стрімко плодилися в Галичині і не легковажили військовою підготовкою. Лише восени

¹ Тобто вона повинна була нагадувати часи повстання під проводом Тадеуша Костюшка 1794 р.

Мал. 1. Урочистий стрій Гімнастичного товариства «Сокіл»: (а) – Антоній Дурський, начальник львівського «Сокола», 1903 р. Колоризація тогочасна (© Biblioteka Narodowa). (б) – Кінний «сокіл». Малюнок Войцеха Коссака, поч. XX ст. (© Biblioteka Narodowa). (в) – Члени львівського «Сокола» з прапором, 1903 р. (© Biblioteka Narodowa). (г) – Підрозділ «Сокола» в урочистому строю під час тренувань зі зброєю, 1912 р.

1912 р. товариство «Сокіл» почало формувати «Сталі сокільські дружини» («Stałe Drużyny Sokole»), з часом стали називатися «Польові дружини Сокола» – «Drużyny Polowe Sokola»). Вже 19 жовтня 1911 р. рішенням XIX сокільського з'їзду у Львові було передбачено запровадження польового строю та рюкзаків. Такий стрій був більш практичним за урочистий, краще підходив для військових вправ, туристичних походів, а також у ньому було дозволено брати участь в

сокільських урочистостях (Snopko 123, 222), хоча військова муштра могла відбуватися і в урочистому однострої (Мал. 1 г) (Odrodzenie 23). Статут «Сталих сокільських дружин» зобов'язав кожного «друга» мати польовий стрій, а урочистий – «по мірі можливості» (Regulamin Stałych Drużyn 3).

Польовий однострій (Мал. 2 а–в) («Nowy Targ»; Wysocki 36; «Drużyna Sokola») (Мал. 13 а) складався з капелюха, сорочки, кітеля, ремня,

а

б

в

Мал. 2. Польовий однострій «Сталих сокільських дружин» («Польових дружин Сокола»): (а) – «Сокіл» у польовому однострої з прапором. Фрагмент листівки 1914 р. (© Biblioteka Narodowa). (б) – Члени львівського «Сокола», 1914 р. У верхньому ряду по центру – Юзеф Галлер, військовий інструктор «Польових дружин Сокола» (за W. Wysocki). (в) – «Соколи» в урочистих і польових одностроях: ліворуч – старші за віком «червоносорочечники», праворуч – переважно молоді члени «Польових дружин». Помітно повну відсутність гетрів, замість яких носяться високі шкарпетки, а частині «соколів» бракує кітелів. Фрагмент фотографії, 1914 р. (© Ilustrowany Kurier Codzienny).

№5 (2023)

штанив, гетрів та черевиків, а також (на зиму) – сірого вовняного светра і шинелі. Кольором одностроїв був попелясто-зелений, близький до хаки. Фланелева сорочка повинна була бути дещо світлішого відтінку. Фетровий капелюх зі шкіряним підборідним ременем мав поля шириною 7 см, з двох боків мав застібки, але, як видно на фото, загортався нагору лише з одного боку. В листівці Союзу польських сокільських гімнастичних товариств, виданій в листопаді 1913 р., описується ще й «польова сокільська шапка»: з квадратним верхом і подвійним відворотом, який застібався над дашком, що, своєю чергою, мав «обшивку для відгинання під час снігових завірюх» (Odrodzenie 17); віднайти на тогочасних фотографіях такого головного убору, на жаль, не вдалося. Кітель і штани польового однострою «друга» були сукняними; кітель застібався на 6 гудзиків, мав стояче-відкладний комір, погони та накладні нагрудні і прорізнi нижні кишені. «Шинель покрою свити» – двобортна з 5 гудзиками, довжиною нижче коліна, з «уланським манжетом» на рукавах (Odrodzenie 17). Одяг підперізувався шкіряним одношпеньковим ременем. Штани були короткими, нижче коліна; голінь прикривали високі в'язані гетри. Стандартним взуттям були чорні високі черевики (Snopko 222). Замість гетрів нерідко носили високі шкарпетки. 8 серпня 1914 р., вже після початку війни і мобілізації, коломийська окружна команда радила своїм членам, окрім панчіх, мати ще й манжети за зразком австрійських, але з сокільського сукна, і не носити краг, які перешкоджають під час маршів (Niemczynowski 100).

Інструкція для «Сталих сокільських дружин» передбачала також носіння такого спорядження: підсумків для набоїв на поясі, ранця і великого підсумку для набоїв за спиною (Instrukcja 16). В ранці або рюкзаку «друг» носив змінну білизну, туалетне приладдя, щітки для взуття і одягу, засоби для догляду за зброєю і шиття. Для їжі, столових приборів і тютюну була передбачена хлібна торба (Snopko 222–223).

При урочистому однострої на кашкеті чіпляли біло-червоні кокарди з тканини і металевий знак із зображенням сокільського орла – птаха з випростаними крилами і гантеллю в лапах. Для «польових дружин» передбачався

Мал. 3. Кашкетний знак «Польових дружин Сокола» (за В. Mincer).

інший знак, що кріпився на загорнуте нагору поле капелюха: кругла бляха діаметром 28,5 мм з лавровим вінцем по колу, з літерами «DPS», розміщеними між перехрещеними гвинтівками, і соколом з гантелями нагорі (Мал. 3) (Mincer 209). Біло-червоні кокарди також могли носити під металевими знаками на капелюхах. Ранговими відзнаками командирів слугували кольорові пов'язки на руках, а в червні 1914 р. у Кракові окружна команда «Сокола» запровадила кольорові погони для тих, хто закінчив підфіцерські курси – зелені з білими поперечними смугами у кількості, що залежала від посад та амарантові для комендантів дружин (Niemczynowski 96). Чи використовували кольорові погони у Східній Галичині (і чи взагалі «соколи» встигли їх виготовити) – невідомо.

Кожен «сокіл» купував собі однострій сам. Одяг був досить дорогим, тому лише близько чверті членів товариства «Сокіл» мали його. Допомогали у набутті одностроїв та спорядження товариства мундирні комісії, що існували в кількох осередках (в тому числі у Львівському). Вони здійснювали купівлю сукна потрібного кольору і могли видавати форму в кредит (Snopko 123, 222). На спільних маневрах польських парамілітарних організацій, які відбулися 31 травня – 1 червня 1914 р. під Жовквою, «соколи» були взірцево обмундировані, хоча й були без зброї (Olszyna-Wilczyński 16).

Мал. 4. Польовий однострій «Бартошових дружин», 1912–1914 рр. (за *Drużyny Bartoszowe* та *L. Ordyniec*):
 (а) – Брюховичі, 1912 р. Члени дружин одягнені в різноманітні цивільні шинелі і куртки, але мають однакові кашкети, подвійні підсумки під набої і високі чоботи. (б) – Брюховичі, 1913 р. Частина членів дружини – в цивільному одязі, інша – в одностроях. (в) – Дрогобич, 1913 р. Помітні особливості однострою «Бартошових дружин»: двобортні кітелі з «уланським манжетом» на рукавах і характерні кашкети-«бартошувки». (г) – Станіслав Смігельський, член Верховної ради «Дружин Бартошових», у кашкеті-«бартошувці». (д) – Дубляни, 1913 р. (е) – Хорунжий Рудольф Мазур, керівник і інструктор дружини в с. Олеша на Тернопіллі. Помітно двобортний кітель з нижніми кишенями і характерними манжетами; на плечі зображено погон з двома смугами – свідчення існування певної системи розрізень, подібної до розробленої у 1914 р. краківським «Соколом».

Мал. 5. Кашкетні знаки «Бартошових дружин», 1914 р. (© Muzeum Narodowe w Krakowie).

«Бартошові дружини»

Польське товариство гімнастичної, пожежної і військової підготовки «Бартошові дружини» (*Drużyny Bartoszowe*)² виникло у Львові у 1908 р. Його діяльність поширювалася на все Королівство Галичини і Лодомерії, а згодом також на Буковину і Сілезію. Лише в Галичині діяло станом на літо 1914 р. 286 дружин з понад 10 тисячами членів (*Wojtasik 25*). Серед завдань Дружин, зокрема, були муштра, польові вправи і стрільба по мішенях (*Statut 3; Regulamin ćwiczeń 3–8*), з чого виходила потреба носити форму, подібну до військової. Ще в 1912 р. єдиним елементом уніформ її членів був кашкет «бартошувка» (*Wielecki 244*), що мав чотирикутний верх і дашок. Верх кашкета робили твердим, і його лівий край був вищим за інші. В листопаді 1912 р. під впливом інших організацій було усвідомлено потребу в польовому однострої, «*аби не для параду і для огляду служили, але щоб гідні були взяти участь у збройній розправі з ворогами нашої вітчизни*». Верховна рада дружин оголосила новий стрій «*найбільш придатним для нашої солдатської служби*» (*Drużyny 86*). Тим не менш, уніформи «Бартошових дружин» були найбільш консервативними з-поміж інших організацій. Вони склалися з двобортних кітелів блакитно-сірого кольору, які покроєм нагадували уланки часів Польського королівства, і штанів з чоботами чи черевиками з

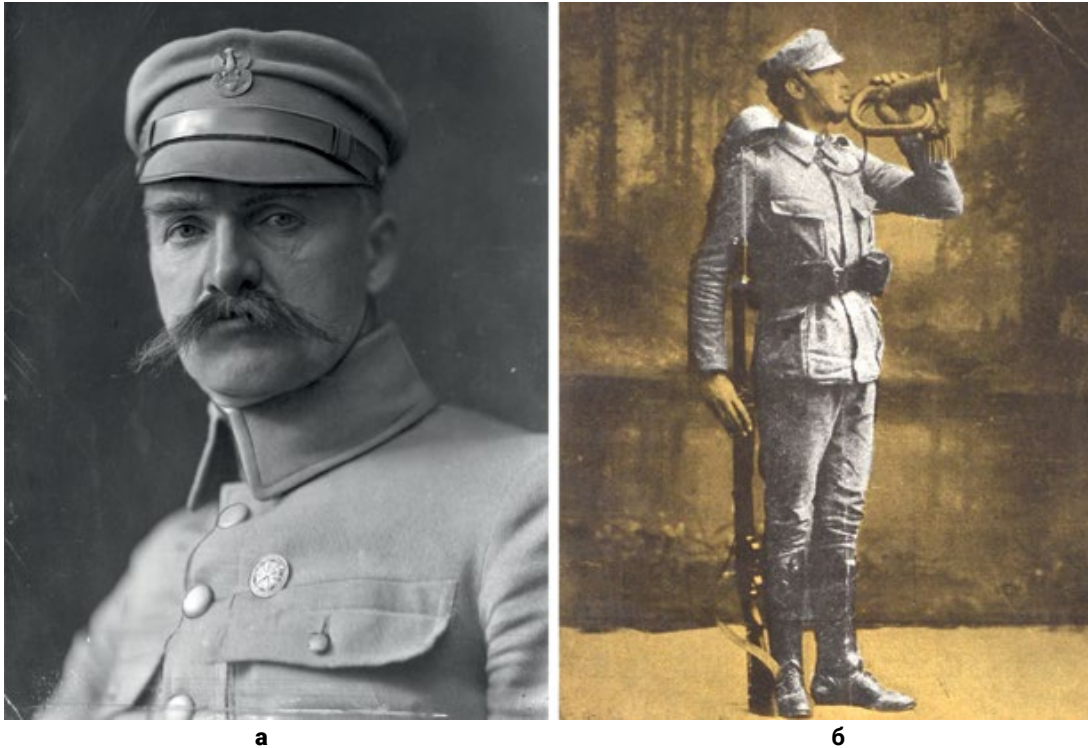
крагами (Мал. 4 а–е) (*Drużyny Bartoszowe 83, 87, 96, 258; Ordyniec 28, 86*).

На польових кашкетах члени організації «Бартошові дружини» носили круглі металеві знаки діаметром 33,3 мм. Знак містив металеве зображення білого орла, скопійованого з орла з прикраси польського королівського трону (*Mincer 208*), на червоній сукняній підкладці з металевим обідком (Мал. 5 а, б) («*Orzeł na czapkę*» (1); «*Orzeł na czapkę*» (2)). Існували варіанти цілком сукняного знаку з вишитим орлом (*Mincer 208–209*).

З 1913 р. при Верховній раді «Бартошових дружин» став діяти Відділ інтендантури, що допомагав членам організації набувати однострої (*Wojtasik 26; Drużyny 91*). Для того, щоби брати участь у навчаннях зі зброєю, вистачало кашкета і пояса, які друг повинен був мати з собою або мав змогу придбати їх у канцелярії, як це було восени 1913 р. в Монастирських (*Ordyniec 32*).

На спільні з «соколами» і стрільцями маневри в 1914 р. «бартошовці» прибули без зброї, зате взірцево одягненими (*Olszyna-Wilczyński 16*). Вже після початку війни, 29 серпня 1914 р. Верховна рада видала наказ, щоби кожен мобілізований «дружиняк» мав з собою: 2 сорочки, 2 пари кальсонів, добре взуття з онучами, носові хустки, провіант на 3 дні, шкіряний ранець, хлібну торбу, лопатку, ковдру, шинель, польову аптечку і щітки (*Bezак 27–28*).

² Назва походить від імені одного з керівників повстання під проводом Тадеуша Костюшка – селянина-косиньєра Войцеха Бартоша (Гловацького).

а

б

в

Мал. 6. Однострій «Стрілецького союзу», 1913–1914 рр.: (а) – Юзеф Пілсудський, головний комендант Союзу, в «мацеювці» і стрілецькому мундирі; на кашкеті – металевий орел з літерою «S», на грудях – офіцерська «парасоля» (© *Ilustrowany Kurier Codzienny*). (б) – Стрілець «Союзу», 1913 р. Колоризація тогочасна. (в) – Співорганізатори «Стрілецького союзу», 1914 р. Кидаються в очі кольорові петлиці, в більшості неохайно пришиті на один край коміра, а у Владислава Пражмовського–«Беліни» (сидить крайній праворуч) – на лацкані уланського кітеля. На жодному з керівників ще немає кашкетних знаків та відзнак на завершення офіцерських курсів (© *Ilustrowany Kurier Codzienny*).

Мал. 7. Кашкетні знаки «Стрілецького союзу», 1913–1914 рр. (© Muzeum Narodowe w Krakowie).

«Стрілецький союз»

23 квітня 1910 р. австрійська влада офіційно зареєструвала парамілітарну організацію «Стрілецький союз» (*Związek Strzelecki*), яка в червні 1914 р. налічувала 7,2 тисячі членів (*Wojtasik 23*). Це товариство виникло за рішенням львівської таємної організації «Союз дієвої боротьби», заснованої представниками Польської соціалістичної партії (переважно її Бойової організації). Через переконання окремих діячів товариства щодо революційного характеру майбутньої боротьби за незалежність Польщі, деякий час вони в принципі заперечували необхідність носіння одностріїв (*Wielecki 240*). Тим не менш, уже в муштровому статуті 1911 р. стрільці вже звертали увагу на досвід російсько-японської війни 1904–1905 рр., а саме використання японцями одностріїв приглушених відтінків, прикриття сукном блискучих елементів військової форми та відсутність різниць в одностроях офіцера і солдата (*Regulamin musztry 66*).

У 1912 р. краківські стрільці запровадили сірі (сіро-блакитні) кашкети «мацеювки» (*Wielecki 240*), які запозичили і львівські стрільці. Саме в такому кашкеті українські січовики побачили головного коменданта Союзу Юзефа Пілсудського (Мал. 6 а) («*Józef Piłsudski*») під час його візиту до української «Повітової січі» у Львові навесні 1912 року. Олена Степанів запам'ятала його так: «Одягнений у сірий мундурок, занятий високо під шию, мняв у руках «мацеювку»» (Сварник та Фелонюк 31). Роман Дашкевич описував коменданта подібним чином: «Був він одитий трохи інакше, як ходили у Львові. Відбивав «френч», замість

маринарки, і синя «мацеювка»» (Сварник та Фелонюк 302). Ці головні убори, що наслідували популярні цивільні кашкети, мали круглий верх і низьку тулію з дашком. А в квітні 1913 р. було затверджено однострії «Стрілецького союзу»: сірого (згодом – сіро-блакитного) кольору «мацеювка», кітель, штани, обмотки або краги і черевики, а також двобортна шинель з погонями (Мал. 6 б, в) (*Program Szkół; «Grupa współorganizatorów»*). Стрілецький кітель не мав погонів, застібався на рогові, приховані планкою гудзики, мав стояче-відкладний комір і чотири накладні кишені з прямокутними клапанами (*Wielecki 240*). В одній з публікацій у львівському часопису «*Strzelec*» давалися поради, як треба підбирати спорядження і доглядати за взуттям і одягом під час маршів, зокрема таку пораду: «*дбати про кожен гудзик на ньому; щоб кожне вбрання, хоч би найгірше, було вичищене, заштопане, залапане*» (*Strzelec 55*).

Розробка символіки «Стрілецького союзу» розпочалася в квітні 1913 р. (*Wielecki 242*). В результаті в тому ж році розпочалося виготовлення першого в новітній історії Польщі військового знака на головний убір, а також офіцерської відзнаки. Кашкетним знаком стрільців став металевий орел, зроблений за зменшеним до 36–40 мм у висоту зразком металевих кашкетних знаків часів Королівства Польського (1815–1830): птах з випростаними крилами у формі півквіла, що тримає у лапах «щит амазонок» (у центрі щита розміщено літеру «S» – «*Strzelec*»). З тильного боку знак мав два розміщені горизонтально металеві вусики чи вертикальну голку для кріплення на кашкеті-«мацеївці»,

Мал. 8. Проект кашкетного знака «Стрілецького союзу», 1913 р. (за С. Jarnuszkiewicz).

найчастіше між тулією та верхом. Такі орли на кашкетах стрільців з'явилися восени 1913 р., а з 1 травня 1914 р. носіння їх стало обов'язковим (Zawistowski «Orły» 67) (Мал. 7 а–в) («Orzeł strzelecki» (1); «Orzeł strzelecki» (2); «Orzeł strzelecki «Kadrowy»»).

У ході підготовки проекту з орла «зникла» корона (Wielecki 242; Jarnuszkiewicz 255–256) – її відсутність відповідала соціалістичній орієнтації керівництва організації (Мал. 8) (Jarnuszkiewicz 256). Такий орел у поєднанні з популярним у робітників кашкетом надавав однострою стрільців, додатково до національного, ще й народного вигляду. Цій же меті слугувало звертання стрільців один до одного «obywatelu» («громадянине») та відсутність рангових відзнак. Офіцерів Союзу (Мал. 13 в) відрізняло спочатку лише носіння свистка з червоним (у підофіцерів – зеленим) шнурком, що йшов від кишені до гудзика на грудях кітеля. У 1913–1914 рр. були запроваджені кольорові п'ятикутні петлиці на позначення посад: золоті для командира округи, червоні – командира роти, блакитна – взводу, біла – секції (Wielecki 243). Крім того, особи, що пройшли офіцерський вишкіл у Союзі, мали право носити круглу металеву відзнаку (діаметр – 28 мм), що отримала прізвисько «парасоля» (Мал. 9) («Odznaka ukończenia»).

Спорядження стрільців складалося зі шкіряного пояса, австрійських підсумків під набой

та туристичного рюкзака чи армійського ранця, а також (за наявності) хлібної торби і лопатки (Wielecki 240). Оскільки однострій і спорядження стрільці купували собі самі, більшість із них мали лише найнеобхідніші для тренувань і походів речі. Повністю споряджених членів в організації напередодні війни було лише 30–40 % (Wojtasik 27).

«Польські стрілецькі дружини»

Організація «Польські стрілецькі дружини» (Polskie Drużyny Strzeleckie) виникла у Львові в 1911 р. з метою фізичної і військової підготовки молоді. Дружини були легальним прикриттям таємної організації «Армія Польська», яка займалася підготовкою кадрів для майбутньої збройної боротьби за польську незалежність. «Польські стрілецькі дружини» налічували в червні 1914 р. понад 6 тисяч членів, зосереджених у 80 дружинах (Wojtasik 23).

Польовий однострій цього товариства (Мал. 10 а, б) («Fotografia grupowa»; «Związek Strzelecki») (Мал. 13 б) виник восени 1912 р. Він складався з кашкету-«мацеювки», кітеля, штанів, черевиків і двобортної шинелі. «Мацеювка» мала чорні шкіряні дашок і підборідний ремінь. Кітель мав стояче-відкладний комір, чотири накладні кишені і погони; застібався на п'ять

Мал. 9. «Парасоля» – відзнака випускників офіцерських курсів «Стрілецького союзу» (© Muzeum Narodowe w Krakowie).

№5 (2023)

а

б

Мал. 10. Однострій «Польських стрілецьких дружин»: (а) – Члени 52-ї стрілецької дружини у Кракові. Фрагмент фотографії, 1914 р. (© Instytut Józefa Piłsudskiego). (б) – Стрільці на маневрах. В архіві атрибутовані як члени «Стрілецького союзу», проте овальний кашкетний знак та петлиці взводного на комірі стрільця по центру говорять, що перед нами «дружиняки», а позаду, в капелюсі – член «Польових дружин Сокола». Фрагмент фотографії, 1914 р. (© Ilustrowany Kurier Codzienny).

гудзиків (як відкритих, так і прикритих планкою). Спочатку було передбачено виготовляти однострої з сукна попелясто-сірого з зеленуватим відтінком, але була можливість купівлі лише сукна сіро-блакитного кольору, яке використовувалося для мундирів австро-угорської армії (Wielecki 244). З такого ж сукна з 1913 р. стали виготовляти і дашки з ременями стрілецьких кашкетів (Wojtasik 26).

Знак на головні убори членів «Польських стрілецьких дружин» (Мал. 11) (Nowak 34; Daszyk 11) був затверджений 20 липня 1913 р. (обов'язковим для носіння він став з 1 жовтня того року) (Zawistowski «Oznaki» 61; Nowak 34). Цим знаком стали металеві овальні бляхи з зображенням орла, написом по колу «Polska Drużyna Strzelecka» і прямокутником у нижній частині, де штампуванням наносився номер дружини (найчастіше, однак, він був відсутній). Знак повністю повторював печатку організації, зменшену до розміру 37,5–40,5 мм х 30–32 мм, і виготовлявся для львівських «дружиняків» у Кракові (Mincer 179–182).

Як і члени «Стрілецького союзу», командирів підрозділів дружин носили кольорові шнурки. Також була розроблена система відзнак за посадами у вигляді петлиць розміром 3х5 см. Цікаво, що носилися вони лише

на лівому кінці коміра, і лише на тренуваннях – на двох: біла петлиця у рядових, біла з темно-зеленою смугою посередині у старшого солдата, темно-зелені та кармазинові з вертикальними смугами – у підофіцерів і офіцерів (Wielecki 244). Ймовірно, саме з такими

Мал. 11. Кашкетний знак члена «Польських дружин стрілецьких», 1913 р. (за J. Nowak).

Мал. 12. Оголошення про виготовлення елементів одностроїв польських парамілітарних організацій. Газета «Strzelec», 1914 р.

«спеціальними відзнаками» побачив командирів підрозділів дружин під час маневрів 31 травня – 1 червня 1914 р. «дружиняк», а згодом офіцер Польських легіонів та генерал бригади Війська Польського Юзеф Вільчинський–«Ольшина» (Olszyna-Wilczyński 15).

Повний список речей, якими повинен був по мірі можливості забезпечити себе кожен «дружиняк», з 48 пунктів – від зброї до ниток з голками. Він включав у себе, зокрема: два комплекти натільної білизни, комплект з сукняного та полотняного одностроїв, кашкет, куртку чи шинель (за бажання також – светр і пелерину), чоботи, пояс, підсумки, ранець для речей і ранець для набоїв, сухарну торбу, зброю, похідний посуд і кухонні прилади та решту побутових речей (Odrodzenie 18).

Члени дружин і «Союзу» купували власні однострої самостійно у приватних виробників (Мал. 12), а Окружні комісії постачання з середини 1913 р. стали закуповувати однострої для членів своїх товариств (Wojtasik 26). Головною ознакою належності до стрілецької дружини була «мацеювка», яку могли носити навіть із цивільним одягом, а для урочистостей вистачало комплекту однострою з поясом (Olszyna-Wilczyński 13, 14). На згаданих вище маневрах найкраще спорядженою та озброєною була станіславівська стрілецька дружина (Olszyna-Wilczyński 16).

На багатьох фотографіях різниці між кроєм мундирів «Стрілецького союзу» та «Польських дружин стрілецьких» майже непомітно – однострої членів обох товариств майже нічим не відрізнялися, що надавало їм почуття спільності мети.

Юзеф Вільчинський–«Ольшина» згадував спільне відвідання членами обох організацій лекції:

«Всі ми мали одноманітні стрілецькі сиві мундири (розрізнялися ми лише емблемами на мацеювках, на яких стрільці Союзу носили орлики, а дружиняки – т. зв. дружинні бляхи, овальні, з номером дружини); всі ми засновувалися на спільних правилах, всі ми працювали в тому самому дусі незалежності...» (Olszyna-Wilczyński 10).

Через це їхні члени могли замовляти однострої не лише у своїй, а й у сусідній організації. Так, стрілець «Союзу» Роман Стражинський згадував, як купив мундир «Стрілецьких дружин» і саме в ньому розпочав службу під час Першої світової війни (Starzyński 63).

На війну проти Росії у 1914 р. члени польових дружин «Сокола» і «Союзу», «бартошових» і стрілецьких дружин пішли у своїх власних одностроях. Обмундирування «Бартошових дружин» і «Польових сокільських дружин» використовувалося у Польських легіонах, що були сформовані з членів цих товариств, приблизно до середини 1915 р. (Мал. 14 а, б) («Powitanie Józefa Piłsudskiego»; «Żołnierze w rowie strzeleckim»), при тому причиною їх зникнення було переважно зношування (Wielecki 245; Bezak 110–111). Стрілецькі однострої натомість стали взірцем для Польських легіонів, які почали формувати з добровольців у серпні 1914 р. У листі Верховного командування імператорської і королівської армії до австрійського Міністерства оборони щодо формування легіонів зазначена форма одягу легіонерів таким чином:

Мал. 13. Художні реконструкції одностроїв польських парамілітарних організацій Східної Галичини (© А. Папакін):

(а) – Член «Польових дружин Сокола», 1913–1914 рр. Польовий однострій складається з капелюха з біло-червоною кокардою, кітеля і штанів кольору хакі; на ногах шкіряні черевики, а замість гетрів – високі вовняні шкарпетки. «Сокіл» озброєний застарілою однозарядною гвинтівкою системи Верндля М1867/77 та ятаганим багнетом до неї. (б) – Командир відділення «Польських стрілецьких дружин», 1913–1914 рр. Його однострій складається з «мацеювки», кітеля і штанів сірого кольору. На кашкеті – металевий знак з орлом і номером дружини. Парні петлиці на комірці позначають звання. Стрелець взутий у чоботи. Він озброєний гвинтівкою системи Маннліхера М1888. На поясі – підсумки для набоїв, за плечима – шкіряний ранець австро-угорської армії. (в) – Ротний командир «Стрільцького союзу», 1914 р. Офіцер одягнений у сірий однострій цієї організації, взутий у черевики зі шкіряними крагами. На комірці – одиночна червона п'ятикутна петлиця, що позначала посаду командира роти. На грудях має «парасоллю» – відзнаку про закінчення вишколу. Офіцер озброєний піхотною шаблею австро-угорської армії та револьвером Раста-Гассера М1898 у шкіряній кобурі.

а

б

в

г

Мал. 14. Елементи одностроїв довоєнних парамілітарних організацій у Польських легіонах часів Першої світової війни: (а) – Кінний легіонер в кашкеті сокільських стрільців. Фрагмент фотографії, серпень 1914 р. (© *Ilustrowany Kurier Codzienny*). (б) – Легіонери у траншеї. Карпати, зима 1914–1915 рр. На першому плані – боєць у кашкеті «Бартошових дружин» (© *Instytut Józefa Piłsudskiego*). (в) – Портрет ротмістра Збігнева Вонсовича, командира 2-го дивізіону кавалерії Польських легіонів, який загинув у бою в червні 1915 року. Художник Каспер Желеховський, 1916 р. (г) – Ротмістр Юліуш Загурський–«Остоя», командир 2-го полку уланів Польських легіонів, 1915–1916 рр. (за E. Quirini and S. Librewski)

«однострій кольору *ехтграу*, покрою і форми, які використовували польські стрілецькі товариства» (САW 4; Bezak 27). Стрілецькі мундири без змін продовжували виготовляти протягом майже всієї війни для I бригади Польських легіонів, якою командував Юзеф Пілсудський.

3 серпня 1914 р. в Кракові відбувся урочистий обмін кашкетними знаками між колишніми членами парамілітарних організацій, які стали легіонерами. Приклад подав Юзеф Пілсудський, який зі словами «*відтепер немає ані стрільців, ані дружиняків*», передав свого орла «Стрілецького союзу»

начальнику «Польських стрілецьких дружин», а собі причепив овальну бляху; так само вчинила решта добровольців (Mincer 181–182). Овальні кашкетні знаки «дружиняків» під час війни носили переважно на грудях як згадку про службу в дружинах, хоча відомості про їх використання є і в 1915, і навіть у 1916 рр. (Zawistowski «Oznaki» 62). Кашкетні знаки «Бартошових дружин» протягом війни продовжували носитися у II бригаді та 2-му полку уланів Польських легіонів з різними головними уборами (Мал. 14 в, г) («Portret rotmistrza Zbigniewa Wąsowicza»; Quirini and Librewski pl. 134), крім того, під час війни виготовлявся й інший різновид знаку – повністю металевий з імітацією сукняної підкладки

червоною шкірою (Mincer 208, 267–268). Металеві орли «Стрілецького союзу» з літерою «S» (через використання їх Кадровою ротою, яка у серпні 1914 р. увійшла на польські землі під російською владою, їх стали називати «кадровими орлами») використовувалися протягом усієї Першої світової війни: спочатку в I бригаді Польських легіонів, згодом потрапили у II бригаду. Орли з літерою «S» виготовляли і після 1914 р. (Mincer 262–269). За їхнім зразком виготовлялися з 1914 р. кашкетні знаки Польських легіонів, які повністю копіювали стрілецькі за винятком того, що замість літери «S» («*Strzelec*») на щиті вибивали літеру «L» («*Legjony*») (Mincer 162–163, 229–231).

Бібліографія

- «IV Zlot Sokolstwa Polskiego dnia 28 i 29 czerwca 1903 we Lwowie. Sztandar Sokoła Lwowskiego.» Polona, polona.pl/preview/d4dda2ba-3c91-4408-b920-d86efff34b94. Accessed 01 October 2023.
- «IV Zlot Sokolstwa w d. 28 i 29 czerwca 1903 we Lwowie.» Polona, ppolona.pl/preview/4e5d89f0-a983-4586-85c1-b0901dabd406. Accessed 01 October 2023.
- Сварник, Галина, та Андрій Фелонюк, упор. Олена Степанів – Роман Дашкевич. Спогади і нариси. Львів: Літературна Агенція «Піраміда», 2009.
- Bezak, Paweł J. Barwy Legionów Polskich 1914–1917. Studium historyczne. Praca doktorska, Uniwersytet Jana Kochanowskiego, Kielce, 2019.
- Centralne Archiwum Wojskowe, Warszawa (CAW), zespół «Komenda Legionów (Dowództwo Polskiego Korpusu Posiłkowego)», sygnatura I.120.1.18.
- Daszyk, Krzysztof Karol. Stanisław Długosz „Tetera”. Sandomierz: Wydawnictwo Diecezjalne i Drukarnia w Sandomierzu, 2020. Instytut Pamięci Narodowej, ipn.gov.pl/download/1/433377/Dlugoszsrodki.pdf. Accessed 01 October 2023.
- «Drużyna Sokoła w Skawinie przed wymarszem do II Brygady Legionów.» Zbiory NAC on-line, audiovis.nac.gov.pl/obraz/z/57328/466bd92715ccd693f86a6b64ec79fc5/. Accessed 01 October 2023.
- Drużyny Bartoszowe 1908–1914. Lwów: Wydawnictwo Zakładu Narodowego imienia Ossilińskich, 1939.
- «Fotografia grupowa członków 52 Polskiej Drużyny Strzeleckiej wykonana pod pomnikiem Grunwaldzkim.» Zbiory NAC on-line, audiovis.nac.gov.pl/obraz/214848/019a4ea309b7d98106bbdb902bfea7ec/. Accessed 01 October 2023.
- «Grupa współorganizatorów Związku Strzeleckiego.» Zbiory NAC on-line, audiovis.nac.gov.pl/obraz/57077/578cb7911d5a738bc20303090967ae6b/. Accessed 01 October 2023.
- Instrukcja do organizowania Stałych Drużyn Sokolich. Lwów, 1913.
- Jarnuszkiewicz, Czesław. «W sprawie orłów “kadrowych”», Broń i barwa, №11/12, 1936, s. 255–257.
- «Józef Piłsudski, dowódca I Brygady Legionów.» Zbiory NAC on-line, audiovis.nac.gov.pl/obraz/56459/e096da92b2e6d6c99b9b21df60ef44d7/. Accessed 01 October 2023.
- Mincer, Bohdan. «Polskie orły wojskowe do czapek z lat 1914–1936», Broń i barwa, №7, 1936, s. 162–164; Broń i barwa, №8, 1936, s. 179–182; Broń i barwa, №9, 1936, s. 208–209; Broń i barwa, №10, 1936, s. 227–231; Broń i barwa, №11/12, 1936, s. 260–269.
- Moś, Wojciech D., and Włodzimierz Soszyński. Polskie szkolnictwo wojskowe 1908–1939. Odznaki – Emblematy – Dokumenty. Kraków: Avalon, 2007.
- «Naczelnik związkowy A. Durski.» Polona, polona.pl/preview/e6cf6d70-8594-49d6-aadb-f6262d9d0d38. Accessed 01 October 2023.
- Niemczynowski, Władysław. «Polowe Drużyny Sokole.» Żołnierz Legionów i POW. 6.VIII.1914 – 6.VIII.1939, nr. 3–4, 1939, s. 89–103.

- Nowak, Jan Tadeusz. «Orły wojskowe Legionów Polskich w zbiorach Muzeum Historycznego Miasta Krakowa.» Krzysztofory. Zeszyty Naukowe Muzeum Historycznego Miasta Krakowa, nr. 32. 2014, Kraków, s. 31–40.
- «Nowy Targ: Plac Słowackiego i gmach Sokoła.» Polona, polona.pl/preview/dc999ac7-8b13-4190-a3d4-d70d2634f9b2. Accessed 01 October 2023.
- Odrodzenie Wojska Polskiego 1918–1921 w materiałach Centralnego Archiwum Wojskowego. Warszawa: ZP, 2008.
- «Odznaka ukończenia Szkoły Oficerskiej Związku Walki Czynnej tzw. «Parasol.» Muzeum Narodowe w Krakowie, zbiory.mnk.pl/pl/wyniki-wyszukiwania/katalog/149052. Accessed 01 October 2023.
- Olszyna-Wilczyński, Józef. Z dziennika lwowskiego drużyniaka 1911–1914. Lwów, 1937.
- Ordyniec, Leon. Chorągiew buczacka Drużyn Bartoszewych. Warszawa: wyd. z zasiłku Państwowego Instytutu Kultury Wsi, Druk. Oświatowa, 1939.
- «Orzeł na czapkę Drużyn Bartoszewych» (1). Muzeum Narodowe w Krakowie, zbiory.mnk.pl/pl/wyniki-wyszukiwania/katalog/73646. Accessed 01 October 2023.
- «Orzeł na czapkę Drużyn Bartoszewych» (2). Muzeum Narodowe w Krakowie, zbiory.mnk.pl/pl/wyniki-wyszukiwania/katalog/92165. Accessed 01 October 2023.
- «Orzeł strzelecki» (1). Muzeum Narodowe w Krakowie, zbiory.mnk.pl/pl/wyniki-wyszukiwania/zaawansowane/katalog/292993. Accessed 01 October 2023.
- «Orzeł strzelecki» (2). Muzeum Narodowe w Krakowie, zbiory.mnk.pl/pl/wyniki-wyszukiwania/katalog/552050. Accessed 01 October 2023.
- «Orzeł strzelecki tzw. «Kadrowy»». Muzeum Narodowe w Krakowie, zbiory.mnk.pl/pl/wyniki-wyszukiwania/zaawansowane/katalog/331914. Accessed 01 October 2023.
- «Portret rotmistrza Zbigniewa Wąsowicza - Kasper Żelechowski.» Wikipedia, 13 October 2023, en.wikipedia.org/wiki/File:Portret_rotmistrza_Zbigniewa_W%C4%85owicza_-_Kasper_%C5%BBelechowski.jpg. Accessed 18 October 2023.
- «Powitanie Józefa Piłsudskiego.» Zbiory NAC on-line, audiovis.nac.gov.pl/obraz/57266/ac6d62dfda6a6b81e7489431ee a6d22/. Accessed 01 October 2023.
- Program Szkół Wojskowych Związków Strzeleckich. Kraków, 1913. Polona, polona.pl/preview/37593f72-8273-43fd-9901-88ae082ec8ff. Accessed 01 October 2023.
- Quirini, Eugeniusz, and Stanisław Librewski. Ilustrowana kronika Legionów Polskich 1914–1918, Warszawa: Główna Księgarnia Wojskowa, 1936.
- Regulamin ćwiczeń wstępnych. Drugi tysiąc. Lwów, 1912.
- Regulamin musztry «Związku Strzeleckiego» i elementarna taktyka piechoty. Kraków: Życie, 1911.
- Regulamin Stałych Drużyn Sokolich, 1912. Digital Library of Malopolska, mbc.malopolska.pl/dlibra/docmetadata?id=9 9866&from=publication. Accessed 01 October 2023.
- Snopko, Jan. Polskie Towarzystwo Gimnastyczne «Sokół» w Galicji 1867–1914. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 1997.
- Statut Drużyn Bartoszewych. Lwów, 1913.
- Starzyński, Roman. Cztery lata wojny w służbie Komendanta. Przeżycia wojenne 1914–1918. Warszawa: Tetragon; Erica, 2012.
- Strzelec. Miesięcznik, Pismo Polskich Związków Strzeleckich. Rok I, zeszyt II, nr. 2, maj 1914.
- Wielecki, H. «Sprawa munduru polskich formacji wojskowych w latach 1912–1918.» Muzealnictwo wojskowe, №3, 1985, s. 239–278.
- Wojtasik, Janusz. «Polski Ruch Wojskowy w latach 1908–1914.» Zeszyt Naukowy Muzeum Wojska, №2, 1988, s. 18–33.
- Wysocki, Wiesław, et al. Legiony Polskie 1914–1918. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Volumen, 2017.
- Zawistowski, Tomasz. «Oznaki Polskich Drużyn Strzeleckich.» Pamięć.pl, №6, 2013, s. 59–62.
- Zawistowski, Tomasz. «Orły Związków Strzeleckich.» Pamięć.pl, №9, 2013, s. 65–67.
- «Żołnierze w rowie strzeleckim.» Zbiory NAC on-line, audiovis.nac.gov.pl/obraz/215014/fdefb80f8176c1ea16bb433e abc84953/. Accessed 01 October 2023.
- «Związek Strzelecki – ćwiczenia.» Zbiory NAC on-line, audiovis.nac.gov.pl/obraz/57165/578cb7911d5a738bc203030909 67ae6b/. Accessed 01 October 2023.

Стрій – науково-популярний журнал, присвячений дослідженням з історії одягу. Журнал розміщує наукові та науково-популярні матеріали з історії одягу та уніформології, текстилю й аксесуарів цивільного та військового костюму, фалеристики та вексилології. Чільне місце у журналі посідають статті, присвячені проблемам практичної реконструкції як окремих предметів та технологій, так і цілісних комплексів одягу та спорядження.

Журнал виходить один раз на рік та розповсюджується в електронному вигляді безкоштовно.